

הערות וביאורים

בענין אי נתקבלה תפילתו של דוד המלך

כבוד המערכת הנכבדה

של הירחון התורני "הבאר". שלו' וישע רב.

בעמדנו בימים נוראים אלו, עת עם ישראל מרבה בתחינה ובבקשה לפני בעל הרחמים בהשתפכות לבם בפרקי תהלות נעים זמירות ישראל דוד המלך ע"ה, חושבני לנכון להעיר אודות המובא בקובצכם העבר (גליון י"ח) בענין "מקרא תהלים" (ע' ט הערה אות ה), ונכתב שם כזה"ל: ומדברי רבינו הג"ל מבואר שקיבלו תפילתו של דוד המלך, דאל"כ אין זה היתר לאמירת תהלים כלילה, וידוע שבנפש החיים כתב דלא מצינו שנתקבלה תפילתו וכו', והאדמו"ר מסאווראן הוכיח שקיבלו תפילתו וכו'. ובכן אין ראוי להשאיר הדבר בגדר דבר המוטל בספק, אלא כי אדרבה יש לבסס הדברים על מכונם ובכך למנוע פיק ברכיים מישראל בני נביאים המבקשים להתחזק בפרקי תהלים.

מעשה שהיה כך היה: באחת משהיותיו של סב"ק מסאווראן זי"ע בבארדיטשוב, לרגל המשרה אשר עליו, והוא 'מרא דאתרא' בגלילות אלו, התאכסן בביתו של מחותנו הנגיד רבי משה יוסף חודורוב. בו בזמן זימו בעלי-מלאכה דשם הקמת 'חברת תהלים', אשר לאחר סיימם את המלאכה אשר אתם למחייתם, ייאספו ויבואו לבית-מדרשם אשר בקצה העיר לומר בצוותא פרקי תהלות דוד בן ישי. וכן בשבתות ובמועדי השנה, בהקדישם את שעות המנוחה לאמירת פרקי תהלים. ובכך תמצא נפשם ביטוי תשוקתה אל ה'.

כנהוג באותם הימים, בהווסד 'חברה קדושה', תיקנו 'תקנות' מיוחדות, לפי דעתם והבנתם של מייסדיו, העלו על הכתב והחותם ב'פנקס החבורה', ועליהם שקדו לקיימם ולשכללם. כך גם נהגו מיודעינו בני 'חברת תהלים דבארדיטשוב', שתקנו תקנות שונות לחיזוק מצוות שבין אדם לקונו ובין אדם לחבירו, והעלו למזכרת בפנקסם כשחתימת ידם מתנוססת עליהם.

בני החבורה, שהיו רובם אנשים פשוטים שאינם בני-תורה, אבל תמימים ויראי-אלקים, ראגו לעתידים ולעתיד ילדיהם, ובאין להם מורה-דרך לנהלם על מי-מנוחות כרצון ה' וכרצון יראיו, בקשו איפוא משני אברכים ידועים בעיר למופלגים בתורה שיצטרפו לחבורתם להועיל להם, ונתרצו להם.

עובר לחתימת ה'תקנות' בקשו למסור לרבנו הק' 'פרדיון' בסך כ"ה רובל כסף, ולהכניס את ה'פנקס' אל הקודש פנימה, שיהיה למראה עיניו הטהורות של רבנו הק', ולבקשו שיואל לבקר את

ה'תקנות' ולבוא על החתום בכתב-יד-קדשו על תקנות אלו, ובאם ימצא לנכון להוסיף או לשנות בהן - כן יהיה. כסבורים היו שבכך יהיה משנה-תוקף ל'תקנות' אלו. עמדו ובהרו באחד משני האברכים להיות שלוחם בזה להיכנס לפני ולפנים אל רבנו הק'.

ב'חצר הקודש', הפונה קדים לביתו של רבנו נאווה-קודש, פגש האברך באחד מלמדני העיר היושב ומצפה אף הוא להיכנס אל הקודש פנימה. פתחו לדבר על מטרת בואם עד שגילו את עניינם זה לזה.

בשמוע אותו למדן על דבר 'חברת תהלים' שנתייסדה בעיר, וכי אותו אברך היושב לפניו ונודע לתהלה בעיר, נרשם בה אף הוא כחבר מן המנין, פנה אליו בתמיהה: מה לך אצל חברת אומרי תהלים, יאמרו תהלים 'בעלי מלאכה' הפשוטים שאינם יודעי-ספר, ואתה כלך לך אצל נגעים ואהלות?

נענע האברך לעומתו: וכי מי ש'יודע ספר' אין עליו לומר תהלים? ועוד, שהרי אמרו חכמינו ז"ל (ילקוט שמעוני תהלים א) על הפסוק שביקש דוד המלך ע"ה (תהלים יט טו) יהיו לרצון אמרי פי - שיעשו ויחקקו לדורות. ואל יהיו קורין בהן כקורין בספר מירס אלא יהיו קורין בהן והוגין בהן ונוטלין שכר עליהם כנגעים ואהלות.

ענהו על כך אותו למדן: שמעתי מאחד מגדולי הרבנים מה'מתנגדים' ל'חסידות', והובא בספרו *, שהמדרש אומר שדוד המלך ע"ה אמנם ביקש על כך, אבל עדיין אין מזה כל ראייה שאכן פעל בתפלתו מה שביקש, ויכול שלא פעל זאת כלל. שהרי כן מצינו במקום אחר, שדוד המלך ע"ה ביקש דבר אחד ולא ניתן לו, שכן אמרו (בבא בתרא ז א): שבעה לא שלט בהן רמה ותלעה ואלו הן, אברהם יצחק ויעקב משה אהרן ומרים ובנימין בן יעקב, ויש אומרים אף דוד, דכתיב (תהלים טו ט) אף בשרי ישכון לבטח, ואידך, ההוא רחמי הוא דקא בעי. כלומר, שזו היתה רק בקשה של דוד המלך ע"ה, ואף על פי כן סבירא ליה לתנא קמא דאינו מהני דלא שלט בהן רמה ותלעה, דתפלתו לא נתקבלה, ואם כן מי ימר דהאי בקשה לגבי אמירת תהלים נתקבלה אצלו יתברך.

בתוך כך נקראו שניהם להיכנס אל הקודש פנימה, והציעו את הדברים לפני רבנו הק' לשמוע מענה-קדשו על כך. לשמע דברי הספר הנזכר, נענה בהתרגשות ואמר: האם עד כדי כך טחו עיניהם מלראות אור תורת-אמת?! בוודאי ובוודאי שכל מה שביקש דוד המלך ע"ה נתקבל במרום, ואף שלא מצינו זאת במפורש בדבריהם ז"ל.

*. זה לשון הספר נפש החיים (שער ד פרק ב): מי יודע אם הסכים הקב"ה על ידו בזה, כי לא מצינו בדבריהם ז"ל מה תשובה השיבו הוא יתברך על שאלתו. כמו שמצינו (בבא בתרא ז א) ואידך? ההוא רחמי הוא דקא בעי. [והובא גם בספרו רוח חיים אבות ו א].

במהדורא ראשונה של הספר הנ"ל, משנת תקפ"ד, לא מופיעה הראיה מ"ההוא רחמי הוא דקא בעי", וכנראה שהגיעו לאוני בן המחבר תלונות על הביטוי הנ"ל "מי יודע אם הסכים וכו'", ולכן הוסיף בסוגריים במהדורה השניה, בשנת תקצ"ו, את הראיה לשיטתו.

בקשתו זאת.

וודאי שנתקבלה תפלתו במרומים.

להם ספר תהלות דוד בן ישי, שבו שופכים שיח לפני קונם, ושכרם עמם כעוסקים בנגעים ואהלות.

לשון הגמ' הוא זה: "שכבר כרתו דוד ברוח הקודש". ולא שכרתו "הקב"ה", כפי שרצה לומר.

כשלעצמם אין בהם מן ההידור, אך הואיל וכבר באו בדפוס עלינו להתייחס להם:

בהר צבי על התורה פרשת ויחי על הפסוק לא יסור ע' כה, הביא מדברי התוס' (יומא כו א),

(שם כח), וכפירוש רש"י, אשר כבר כתנו – ברכה העתידה לבוא על כל אחד ואחד, בכל זאת עדיף להביא מפסוק זה בתהלים שכתוב בו מפורש ששמשו בכך כמחוקקים.

עוד נסיון נעשה (ואיבדו בבי מדרשי מחוגי ה'מתנגדים'), להביא ראיה מדברי התוס' ביבמות (עמ' ר"ה ארמוני), דהקשו "ולמה לא חלק [רוד] כבוד לרבו [מפיכוש] לבקש עליו רחמים שלא יקלטנו הארון [כפי שביקש על מפיכוש בן יהונתן]. ויש לומר דשמא ביקש ולא נענה". הרי דאפשר שיבקש דוד ולא יהיה נענה. ואין לדברים אלו כל טעם, דאטו בא רבנו הק' לומר ש"כל" תפלה שביקש דוד נענה עליו. והלא מה לנו גדולה מבקשתו מענין פטירתו (ראה שבת ל א) – שלא נתקבלה. אלא זאת, דכוונתו הק' בנוגע לתפלה הכתובה על ספר תהלותיו, ואין בכתובים תשובה על כך. כאותה ששינינו (מגילה יד א) נבואה שהוצרכה לדורות נכתבה וכו', היינו דכל מה שמצינו בכתבי הקודש – אשר עליהם אנו מברכים בשם ומלכות בברכת "אשר נתן לנו תורת אמת" – הוצרכו לדורות ולכך נכתבו, ובכגון דא דעתו הק' לומר שכוודאי נענה על כך ממרומים. ואדרבה מהא דמביא הנ"ל ראיה לסתור, מינה ראיה לדברי קדשו, שהרי כתבו התוס' ד"שמא ביקש ולא נענה", ואמנם כן כי לא ראינו שבאה בקשה זו בכתובים, ומינה דהיכא שנכתבה – נתקבלה ונתקבלה.

ובחלקת ראובן הביא מגמ' (סנהדרין קז א) דרוד המלך ע"ה ביקש (תהלים יט יד) 'ונקיתי מפשע רב', שלא יכתב סרחוני, אמר לו [הקב"ה] אי אפשר וכו'. הרי מצינו בזה שלא נתקבלה תפלתו של דוד [וראה שם דמכל מקום מסיק דכוודאי אמירת תהלים נחשבת כעסק בנגעים ואהלות]. הנה פירש רש"י שם, שלא יכתב סרחוני, "שתמחוק אותה פרשה מן המקרא וישתכח הדבר לעולמים". ובהמשך הגמ' שם, ומה 'י' שנטלתי משרי עומד וצוות כמה שנים עד שבא יהושע והוספתי לו וכו' כל הפרשה כולה על אחת כמה וכמה. ופירש רש"י כל הפרשה, "שכתובה כבר שעשית אותו חטא". ולכאורה הרי ביקש דוד "שלא יכתב", ומה "שתמחוק" ו"שכתובה כבר שעשית וכו'" דנקט. אלא הכוונה בזה, שמיד עם עשייתו החטא עלו המעשים ונכתבו בספר. ועצם העשיה אף מחייבת הכתיבה כי נצרכה לדורות. וכמו שאמרו ז"ל (עבודה זרה ד ב) לא דוד ראוי לאותו מעשה, אלא לומר לך שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד. אבל בענין אחר וודאי כי תתקבל ותתקבל בקשת דוד המלך ע"ה מלפניו יתברך.

ואמנם כן, במקרה דידן, אין צריכים ראיה לכך, כי מפורשים יוצאים הדברים מפי חכמינו ז"ל (מדרש שוחר טוב קיט ה), שכך אמר דוד המלך ע"ה: יודע אני שאין הרימה שולטת בי.

שוב מצאנו בפירוש על התפלות מרבנו יהודה ב"ר יקר רבו של הרמב"ן ע' עד, שמביא מדרש זה וכי למעשה נתקבלה בקשת דוד המלך, "וקורין בהן בתהלים והוגין ונוטלין שחר עליה כנגעים ואהלות". [ומה שביקש על כך, אפשר ודייקא לאחר בקשתו בטוח היה בקבלתה. או, דלמרות ידיעתו הברורה בכך התפלל על כך, והיא מדרגה עליונה שאכזהמ"ל].

ובתשובת הראב"י אב"ד בעל האשכול (מגנוי המכון לתצלומי כת"י העבריים ע' 29) כתב: בעשרה ימי תשובה כך מנהג לברך ברכת התורה, לעסוק, והערב, ואשר בחר, ולשנות הלכה אחת, ומשנה אחת מקומן, או ממשניות אחרות, ואחר כך תהלה לדוד, כי הכתובים הן תורה, והן בכלל שאמרו (ברכות יא ב) למקרא צריך לברך. והראיה של ויהיו לרצון אמרי פי היתה שגורה

כפי - כי לאחר שסידר דוד שכחה של תורה באותו מזמור השמים מספרים, תורת ה' תמימה, עדות ה', פקודי ה', מצות ה', יראת ה', משפטי ה', שהן ששה כנגד ששה סדרי משנה, וחמש תיבות בכל אחד כנגד חמשה חמשי תורה, ביקש רחמים בסוף המזמור, ואמר יהיו לרצון, כלומר שיקבלו עליהם שכר כנגעים ואהלות. ולא תהלים בלבד אלא כל הכתובים כולן הן בכלל מה שאמרו למקרא צריך לברך. ואתה הוספת ראייה מאגדת מזמור ע"ה, וכל שכן שהוספת ודבר מסור בדינו שכל כ"ד ספרים ברוח הקודש נאמרו ומטמאין את הידים, ותורה הן וצריכין ברכה.

ובלבד אורח חיים סי' א' הלכה ט כתב: אותם שרגילים לומר תהלים בכל יום, חייבים לברך קודם לכן 'ברכת התורה', שהרי כל אלו פסוקי תורה הם, ואין לקרותם בלא ברכה. ואפילו למ"ד פסוקים שאינו אומר דרך לימוד אלא דרך בקשה ורצון, שאין צריך לברך עליהם, הרי אין באלו הפסוקים שום לשון רצון ובקשה רק קורא בתורה והוא מכפר ומועיל כמו קרבן. גם פסוקי תהלים אינם כולם לשון תחינה ובקשה אלא שכחה וקריאה בעלמא.

ובבאר השנים (להגאון רבי אריה לייב עפשטיין אב"ד קעניגסברג, ונדפס בהסכמת הגאון רבי אליהו מוילנא), ע' כב, ערך תפלה מיוחדת לזה ש"מנהגו לומר תהלים קודם התפלה", וזה לשונו: הריני מוכן ומזומן לומר תהלים לקיים מצות עשה שצוני בוראי יתברך שמו בתורתו הקדושה ללמוד תורה, שנאמר "ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם". ויהי רצון שיהא נחשב כאילו עסקתי בנגעים ואהלות, כאשר הבטחת לדוד עבדך ולנו על ידי חכמינו זכרונם לברכה וכו'.

ובצוואת הרב מוהר"ר משה חסיד-מפראג ז"ל שבצוואות ודרך טובים (קונטרס שני אות ח): ספר תהלים יהי אצלו תמיד בכל פעם שיש לו מעט זמן יאמר קפוטל תהלים, וזה אין צריך כוונה, ויש לו שכר כעוסק בנגעים ואהלות.

ובכבר הבאתם מאשל אברהם אורח חיים רלח ב, דכתב: יש לומר שאין שום קפידא על אמירת מזמורי תהלים בלילה לכולי עלמא, כיון שקבע השי"ת שאמירת תהלים יהיה חשוב כנגעים ואהלות, אם כן הרי זה כלימוד משניות שזמנו בתחילת הלילה. [ובשו"ת יוסף אומץ להחיד"א סימן נד לענין זה, אם מותר ללמוד מזמורי תהלים בלילה, כתב: מעיקרא, דוד המלך ע"ה רוב תהלותיו יסדן ואמרן לראש אשמורות, ועיי"ש]. וכן כתב שם (שו"ה): עבור הגדת התהלים אין נכון ליטל שכר, שהוא בכלל לימוד. גם שהוא בלי הבנה, מכל מקום אמירת תהלים בלי הבנה היא כלימוד אהלות כידוע.

ובבאר הסיפורים חלק א ע' טו (ומשם באבן שתיה החדש ע' קמז), מובא מעשה באריכות שסיפר זק"ק רבי מנחם מנדל מקוסוב, מדוד המלך ע"ה שהזמין לדין תורה עשיר אחד על שכחה שואב-מים שהיה דרכו להגות תדיר בספר תהלים. ומען, "אשר הוא ביקש ופעל אצל בורא כל העולמים אשר כל העוסק בתהלים כאלו עוסק בנגעים ואהלות, ועתה היה איש אחד נושא-מים שהירבה באמירת תהלים ואיש הזה ביישו כך וכך". והמליץ עליו הבעל שם הק' שבכך שיפייס את הנושא-מים ברבים יכופר עונו.

ובשו"ת מהרי"א (להגאון רבי יהודה אסאד) יורה דעה סימן שסח: יש נוהגים לומר בכל יום ספר תהלים, ונחשב להם כאלו עסקי בנגעים ואהלות. (וראה עוד בזה בשו"ת שכוח יעקב חלק ב' יורה דעה סימן מר, דאם רוצה להרבות בתפלה יוכל לומר תהלים, שהוא כעוסק בתורה).

וכן הוא בדברי שמואל לזקה"ק רבי שמואל שמעלקא מניקלשבורג פרשת בחוקותי ע' קלא: כל אדם כפי שיעורו יוכל להדבק עצמו בתורה, וכן האומר תהלים כמו עוסק בנגעים ואהלות.

והרה"ק חיד"א הביא בריש ספרו יוסף תהלות, ובמדבר קדמות מערכה ת סימן כח, בשם רבנו אפרים, דכל האומר תהלים בכל יום כאילו קיים כל התורה כולה חוכה להיות תחת כסא הכבוד.

[וראה עוד בזה ביסוד העבודה חלק ב' פרק ו אות יט באריכות, ובתוך דבריו כתב: כי הנביאים ובעלי כתובים פתחו למעלה שערים שההוגה בהן ונכנע לכבו על ידי זה, נתעלה דבריו דרכי אותן הפתחים, ויוכלו לזכות לקבל שכר כמו הזוכה על ידי לימוד דברי תורה עצמן... אכן הלומד את התורה עצמה כמו נגעים ואהלות, אם לומד לשמה, הוא בנקל יותר לעלות, כי כבר נעשה השערים שלהם על ידי משה רבנו או על ידי הקב"ה בעצמו. אלא שלענין פרטי תשובה ומדות ותקונים יש מה שיגיע דוקא על ידי נביאים וכתובים כפי הפתחים שלהם ולאיש פרטי ופרטי... וזהו מה שביקש דוד לפני השי"ת יפתח לו פח למעלה, בכדי שאלו שיאמרו תהלים זכו שיתעלה שבתם ובקשתם דרך אותו הפתח, כמו שיש פתח לאלו העוסקים בנגעים ואהלות... ונראה לי שנענה דוד בבקשתו זאת, אולם לא נדע עד אחר פטירתו, בעת בנין בית המקדש על ידי שלמה בנו והוצרך להכניס הארון בפתח בית המקדש... הסימן היה בזה שנתקבל בקשתו ונפתח לו פתח בבית המקדש של מעלה, ולכן דוגמתו נפתחו השערים בבית המקדש של מטה].

הנחנו בדברינו האמורים להעמיד דברי צדיק, רבנו קודש הקדשים עמוד צלותהון דישראל, שידע והכיר בכוחן של תהלות דוד בן ישי לפעול על ידן למילוי משאלות הלכות בדבר ישועה ורחמים. ואך למותר לרין בדבר, הנתקבלה בקשת עצמו מלפניו יתברך שיהיו קורין בהן והוגין בהן ונוטלין שכר עליהם כנגעים ואהלות!?

ונסיים בזה בלשון 'סדר היום', בסדר יום קדוש ע' קפה: הוא דבר נאות וסגולי לכל בעל תשובה לכל מבקש רחמים לקרוא בזה הספר [תהלים], כי ימצא בו מבוקשו. והאל יתברך ויתעלה יענה אמן בו. וכן התפלל דוד המלך עליו, וביקש רחמים על כל עוסק בספרו - שלא ישוב ריקם. בברכה,

יוסף ירוחם פישל הגר
עיה"ק ירושלים

